ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ НОМИДАН ХАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРИ

2025 йил 14 январь шахри

Жиззах

Жиззах туманлараро иқтисодий суди, судья О.С.Асатовнинг раислигида, судья ёрдамчиси Ш.Каримовнинг котиблигида, Жиззах вилоят фермер, деҳқон хужаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашининг даъвогар "Сохил тилсими" фермер хужалигининг манфаатида жавобгар «Жиззах Индустриал Туқима» масъулияти чекланган жамиятидан 715 663 800 сум устама маблағини, 342 876 200 сум пеняни ундириш туғрисидаги даъво аризаси юзасидан кузғатилган иқтисодий ишни кенгаш вакили Ў.Турабов (ишончномага асосан), даъвогарнинг вакили Р.Бекмуродов (раис), жавобгар вакили Ў.Акабоев (ишончномага асосан), Қишлоқ хужалиги вазирлиги хузуридаги уруғчиликни ривожлантириш маркази вакили Т.Умматов (ишончномага асосан), қишлоқ хужалиги махсулотларини сифатини бахолаш маркази вакили Ж.Узоқовнинг иштирокида, Жиззах туманлараро иқтисодий судининг биносида, очиқ суд мажлиси муҳокамасида куриб чиқиб, қуйидагиларни

аниклади:

Жиззах вилоят фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари кенгаши (кейинги ўринларда Кенгаш деб юритилади) "Сохил тилсими" фермер хўжалигининг манфаатида (кейинги ўринларда "даъвогар" деб юритилади) Жиззах туманлараро иктисодий судига даъво аризаси билан мурожаат қилиб, унда "даъвогар" 2020 йил 1 январдаги 13/15-сонли шартнома, 2022 йил пахта хосили учун 2022 йил 30 мартда 154-сонли шартнома ва 2023 йил хосили учун 2022 йил 22 ноябрда 162-сонли буйича шартномалар буйича «Жиззах Индустриал Тўкима» масъулияти чекланган жамиятига (кейинги ўринларда "жавобгар" деб юритилади) 2020 йилнинг пахта хосили хисобидан "Султон.R-2" авлодли 34,8 тонна, 2022 йил пахта хосилидан "C-8290" навли R-1 авлоди 41 парияга 36,4 тонна асосий ва 41 А партияга 19,7 тонна захира жами 56,1 тонна, 2023 йил пахта хосилидан "C-8290" навли R-1 авлодли 46 партияга 18.8 асосий 29 партияга 22,85 тонна ва 30 партияга 52,1 тонна захира жами 93,75 тонна уруғлик пахта хом-ашёлари етиштирилб, уруғлик сифатида электрон хисобфактура орқали топширилган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳмакасининг 2019 йил 2 январдаги 2-сонли қарори билан тасдиқланган "Республика ҳудудларида паҳта-тўқимачилик ишлаб чиқариши ва кластерларга берилган майдонларда уруғлик паҳта ҳом ашёсини етиштиришни молиялаштириш тартиби тўғрисида" ги Низомнинг (кейинги ўринларда Низом деб юритилади) 14-бандида уруғлик паҳта ҳом ашёсига қонун ҳужжатларига асосан етиштирилган уруғлик паҳта ҳом ашёсидан тайёрланган уруғлик чигит

Ўзбекистон Республикаси Давлат стандарти талабларига мос бўлганда, пахта хом ашёси қийматига нисбатан супер элита ва элита уруғлик чигит учун 100 фоизи, 1 авлод (R1) учун 75 фоизи, 2-авлод (R2) учун 50 фоизи ва 3 авлод (R3) учун 25 фоизи микдорида устамалар хисобланиши белгиланган.

Лекин, жавобгар даъвогар томонидан 2020 йил пахта хосили учун "Султон.R-2" авлодли 34 800 кг, 2022 йил пахта хосили учун "С-8290" навли R-1 авлодли 56 181 кг ва 2023 йил пахта хосили учун "С-8290" навли R-1 авлодли 93 75 кг уруғлик пахтанинг устама маблағи хозирги кунга қадар тўланмаганлиги баён этилиб, жавобгардан 2020-2023 йиллар пахта хосили учун топширилган уруғлик пахта учун тўланмаган 715 663 800 сўм устама маблағини ҳамда шартноманинг 5.4-бандига асосан ҳисобланган 342 876 200 сўм пеняни ундириб беришни сўраган.

Суднинг ажрими билан Қишлоқ хўжалиги вазирлиги хузуридаги уруғчиликни ривожлантириш маркази ва Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари сифатини баҳолаш маркази давлат муассасаси мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шаҳс сифатида жалб қилинган.

Суд мажлисида иштирок этган даъвогар вакили даъвони қўллабқувватлаб, жавобгар томонидан 2020 йил, 2022 йил ва 2023 йил пахта ҳосили ҳисобидан унга топширилган уруғлик пахта ҳосили бўйича тўланиши белгиланган устама маблағлари шу кунга қадар тўламасдан келаётганлигни таъкидлаб, даъво талабларини тўлиқ қаноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида қатнашган кенгаш вакили ҳам даъво аризасида кўрсатилган важларни такрорлаб, даъвони тўлиқ қаноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида қатнашган жавобгарнинг вакили ушуб қарзларни қисман тан олиб, захирага олинган ва хали сотилмаган уруғлик қисми бўйича тўланиши лозим бўлган сумани чегириб, фермер хўжалигининг хам улардан қарздорлиги мавжудлигини инобатга олишни сўради.

Суд мажлисида қатнашган Қишлоқ хўжалиги вазирлиги хузуридаги уруғчиликни ривожлантириш маркази ва Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари сифатини баҳолаш маркази давлат муассасаси вакиллари иш бўйича судга даъвогар томнидан жавобгарга топширилган уруғлик пахта хом-ашёси бўйича тўланиши лозим бўлган маблағлар бўйича ёзма маълумотнома тақдим этишди.

Суд, тарафлар вакилларининг, мутахассисларнинг тушунтиришларини тинглаб, иш хужжатларини мухокама қилиб, қуйидагиларга биноан, даъво аризасини қисман қаноатлантиришни лозим топди.

Ишдаги мавжуд хужжатларидан кўринишича, даъвогар ва жавобгар ўртасида 2020 йил 1 январдаги 13/15-сонли шартнома, 2022 йил пахта хосили учун 2022 йил 30 мартда 154-сонли шартнома ва 2023 йил хосили учун 2022 йил 22 ноябрда 162-сонли шартномалар тузилган.

Ўзбекистон Республикаси Фукаролик кодексининг (бундан буён матнда "ФК" деб юритилади) 236-моддасига кўра, мажбуриятлар мажбурият шартларига ва қонунчилик талабларига мувофик, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса - иш муомаласи одатларига ёки одатда кўйиладиган бошка талабларга мувофик лозим даражада бажарилиши керак.

ФК 465-моддасининг биринчи қисмига кўра контрактация шартномасига мувофик кишлок хўжалиги махсулотини етиштирувчи кишлок хўжалиги махсулотини кайта ишлаш ёки сотиш учун бундай махсулотни харид киладиган шахсга - тайёрловчига шартлашилган муддатда топшириш (топшириб туриш) мажбуриятини олади, тайёрловчи эса бу махсулотни кабул килиш (кабул килиб туриш), унинг хакини шартлашилган муддатда муайян бахода тўлаш (тўлаб туриш) мажбуриятини олади.

Тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 4.4-бандига кўра, жавобгар уруғлик пахта учун харид нархига элита чигит учун-100%, 1-репородукцияли чигит учун 75%, 2-репородукцияли чигит учун 50%, 3-репродукцяли чигит учун 25 % устама ҳақи тўлаш мажбуриятини олган.

ФК 466-моддасининг биринчи қисмига кўра қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштирувчи ўстирилган (ишлаб чиқарилган) қишлоқ хўжалиги маҳсулотини тайёрловчига контрактация шартномасида назарда тутилган миқдор ва ассортиментда топшириши шарт.

Даъвогар шартнома шартларидан келиб чиқиб, жавобгарга 2020 йилнинг пахта хосили хисобидан "Султон R-2" авлодли 34,8 тонна, 2022 йил пахта хосилидан "С-8290" навли R-1 авлоди 41 парияга 36,4 тонна асосий ва 41 А партияга 19,7 тонна захира жами 56,1 тонна, 2023 йил пахта хосилидан "С-8290" навли R-1 авлодли 46 партияга 18,8 тонна асосий ва 29 партияга 22,85 тонна ва 30 партияга 52,1 тонна захира жами 93,75 тонна уруғлик пахта хом-ашёлари етиштирилиб, уруғлик сифатида электрон хисоб-фактура орқали топширган. Ушбу хисоб-фактуралар жавобгар томонидан қабул қилиб олинган ва тасдиқланган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳмакасининг 2019 йил 2 январдаги 2-сонли қарори билан тасдиқланган "Республика ҳудудларида паҳта-туҳимачилик ишлаб чиҳариши ва кластерларга берилган майдонларда уруҳтик паҳта ҳом ашёсини етиштиришни молиялаштириш тартиби туҳҳрисида" ги Низомнинг (кейинги уҳринларда Низом деб юҳритилади) 14-бандида уҳруҳлик паҳта ҳом ашёсига ҳонун ҳужжатларига асосан етиштирилган уҳруҳлик паҳта ҳом ашёсидан тайёрланган уҳруҳлик чигит Уҳбекистон Республикаси Давлат стандарти талабларига мос буҳлганда, паҳта ҳом ашёси ҳийматига нисбатан супер элита ва элита уҳруҳлик чигит учун 100 фоизи, 1 авлод (R1) учун 75 фоизи, 2-авлод (R2) учун 50 фоизи ва 3 авлод (R3) учун 25 фоизи миҳдорида устамалар ҳисобланиши белгиланган.

Шунингдек, Низомнинг 15-бандида устамлар харажати тайёрланган уруғлик чигит нархига киритилиши ва икки босқичда ҳисоб-китоб амалга оширилиши кўрсатиб ўтилган.

Бироқ, жавобгар томонидан даъвогарга қабул қилинган уруғлик пахта учун устамалар тўлаб берилмаган.

Шу сабабли, Кенгаш судга даъво билан мурожаат қилиб, тўланмаган устама пулини ундириб беришни сўраган.

Аникланишича, даъвогар жавобгарга 2020 йилда Султон R-2 навли 34,76 тонна уруғлик пахта хом-ашёси топширилган, биринчи боскичда 41 369 200 сўм, 2-боскичда 16 547 700 сўм жами 57 916 800 сўм устама маблағлари

тўланмаган. 2022 йилда жами 56,17 тонна С-8290 R-1 навли уруғлик пахта хом ашёси топширилган бўлиб, биринчи босқичда 131 621 700 сўм, 2-босқичда 152 516 400 сўм жами 284 138 200 сўм устама маблағлари тўланиши лозим. 2023 йил учун жами 93,76 тонна уруғлик пахта хом-ашёси топширилган бўлиб, шундан 45,74 тонна сотилган бўлиб, биринчи босқич учун 53 605 700 сўм, 2-босқич учун 128 901 800 сўм тўланмаган бўлиб, 48,02 тонна уруғлик пахта хом-ашёси захирада турган бўлиб, жами тўланиши лозим бўлган устма маблағларининг микдори 524 562 400 сўмни ташкил этади. Бу ҳақда Қишлоқ хўжалиги вазирлиги хузуридаги уруғчиликни ривожлантириш маркази ёзма жадвал шаклида маълумот такдим этган.

Низомнинг 16-бандига кўра, устамалар етиштирилган уруғлик пахта хом ашёси микдорига хисобланади ва куйидаги тартибда икки боскичда хисобкитоб амалга оширилади:

Б) пахта тўқимачилик ишлаб чиқаришларида:

Биринчи босқичда топширилган уруғлик пахта хом ашёси учун ҳисобланган устаманинг 50 фоизи микдорида пахта-тўкимачилик ишлаб чикаришлари таркибига кирувчи уруғчилик хўжаликларига пахта хом ашёсини топширган вақтда;

Иккинчи бсқичда уруғлик чигит этилганда (сотилганда) кейин устаманинг қолган 50 фоизи қисми 100 фоиз деб ҳисобланиб, шундан 10 фоизи пахта-тўқимачилик ишлаб чиқаришлари ихтиёрида қолдирилади, 40 фоизи уларнинг таркибига кирувчи уруғчилик фермер хўжаликлари ихтиёрида қолдирилиши белгиланган.

Қайд этилганларга кўра, даъво талабининг жавобгарга 2020-2023 йиллар пахта хосилидан топширилган уруғлик пахта учун тўланмаган 715 663 800 сўм устама қарзни ундириш талабининг 524 562 400 сўм қисми асосли. Зеро ушбу уруғлик пахта хом ашёси топширилган бўлса-да, жавобгар устама пул маблағларини тўлаб бермаган ёки тўланганлигини тасдикловчи хужжатларни ёхуд даъво талабини инкор этувчи бирор-бир далилни судга такдим этмади.

Даъво аризасидаги 191 101 400 сўм устама ундириш талаби асосли эмас. Зеро, Низом талабига мувофик, захирадаги уруғлик пахта хом ашёси сотилганидан сўнг иккинчи боскич устама маблағлари тўлаб берилиши белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 68-моддаси биринчи қисмига кўра, ишда иштирок этувчи ҳар бир шахс ўз талаблари ва эътирозларига асос қилиб келтираётган ҳолатларни исботлаши керак.

Даъво аризасининг жавобгардан 342 876 200 сўм пенянинг ундириш талабининг 262 281 200 сўм пеняни ундириш кисми асосли, чунки, пенянинг микдори асосий карзнинг (524 562 400 сўм) эллик фоизи микдоридан ошмаслиги лозим. Шу саббали, пеня ундириш кисмининг 80 595 000 сўм кисми нотўгри хисобланган.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўғрисидаги фуқаролик қонун ҳужжатларини

қўллашнинг айрим масалалари ҳақида" 2007 йил 15 июндаги 163-сонли ҳарорининг

2-бандида шартномада жарима ёки пеня шаклида белгиланадиган неустойка тарафлар томонидан қабул қилинган мажбуриятларнинг бажарилишини таъминлаш усулларидан бири ҳисобланиши, судлар, неустойкани ундириш тўғрисидаги даъволарни ҳал қилишда неустойка миқдорининг қонун талабларига мувофиқ ҳисобланганлиги, унинг асослиги, мажбурият бузилиши оқибатларига мутаносиблиги каби ҳолатларни ҳар томонлама ва чуқур муҳокама қилиб, талаб қилинган неустойканинг адолатли миқдорини белгилашлари шартлиги ҳақида тушунтириш берилган.

ФКнинг 326-моддаси ҳамда юқоридаги Пленум қарорининг 4-бандига кўра, суд неустойкани камайтиришга ҳақли. Бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий аҳволи, шунингдек кредиторнинг манфаатлари эътиборга олиниши керак.

Кайд биноан, этилганларга даъвонинг тўлов муддати кечиктирилганлиги учун хисобланган 262 281 200 сўм пеня ундириш мажбурият номутаносиблигини, талабининг бузилиши оқибатларига кредиторнинг манфаатларини инобатга олиб, пенянинг адолатли микдорини белгилаб, 40 000 000 сўм пеня ундиришни лозим топди.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 118-моддаси биринчи қисмига кўра, суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг қаноатлантирилган даъво талаблари миқдорига мутаносиб равишда уларнинг зиммасига юклатилади.

Қайд этилганларга кўра суд, иш хужжатларини ўрганиб, ишда иштирок этувчи шахслар вакилларининг тушунтиришларини тинглаб, унинг важ ва эътирозларига тегишли хукукий бахо бериб, даъво талабларини кисман каноатлантиришни, жавобгардан даъвогар фойдасига 524 562 400 сўм устама карзи, 40 000 000 сўм пеняни ундиришни, даъвонинг колган кисмини каноатлантиришни рад этишни, суд харажатларини тарафлар ўртасида мутаносиб равишда таксимлаб, жавобгардан даъвогар хисобига 37 500 сўм почта харажатини ундиришни ва (524 562 400 +262 281 200) =786 843 600 сумнинг

2 фоизи 15 736 872 сўмни жавобгардан Республика бюджетига ундиришни, колган (191 101 400+80 595 000)=271 696 400 сўм кисми бўйича Кенгаш хўжаликларнинг манфаатида киритадиган даъво аризаларини каноатлантириш рад этилганда, манфаати кўзланган фермер хўжаликларидан давлат божи ундирилмаслиги боис, даъво аризасининг шу кисми бўйича давлат божи ундирмасликни лозим топди.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 118, 176, 179, 180 ва 186-моддаларини қўллаб суд,

карор килди:

Даъво талаблари қисман қаноатлантирилсин.

Жавобгар «Жиззах Индустриал Тўқима» масъулияти чекланган жамияти ҳисобидан даъвогар "Сохил тилсими" фермер хўжалиги фойдасига 524 562 400 сўм устама маблағи, 40 000 000 сўм пеня ва 37 500 сўм почта ҳаражати ундирилсин.

Даъво талабининг қолган қисмини қаноатлантириш рад этилсин.

Жавобгар «Жиззах Индустриал Тўқима» масъулияти чекланган жамияти хисобидан Республика бюджетига 15 736 872 сўм давлат божи ундирилсин.

Хал қилув қароридан норози бўлган тарафлар бир ой муддат ичида шу суд орқали Жиззах вилоят судининг иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатига апелляция шикояти (протести) ёхуд ҳал қилув қарори қонуний кучга кирган кундан эътиборан олти ой ичида кассация шикояти (протести) бериши мумкин.

Судья О.С.Асатов

